ASIGURAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI – UN DEZIDERAT PENTRU INCLUZIUNEA SOCIALĂ A ACESTORA

Gheorghe BOSÎI
CZU: 342.7:316.344.6 gheorghe.bosii@gmail.com

Ultimii 20 de ani au marcat o schimbare radicală în ceea ce privește domeniul dizabilității, precum și abordarea față de persoanele cu dizabilități. Acest fapt se datorează impulsului crescând din partea persoanelor cu dizabilități de a li se recunoaște capacitatea juridică, de a trăi în demnitate și de a beneficia de drepturile recunoscute ale omului în mod egal cu ceilalți membri ai societății. Schimbările care au intervenit au fost determinate și de dorința persoanelor cu dizabilități de a-și dezvolta propria personalitate, pornind de la potențialul care-l dețin, devenind astfel deținători de drepturi. Societatea și puterea publică în acest proces are rolul de a construi un mediu favorabil pentru promovarea și exercitarea acestor drepturi.

Peste un miliard de persoane din lume trăiesc cu o formă de dizabilitate, dintre care aproape 200 mil. se confruntă cu mari dificultăți în funcționare [1 p, XII]. În cele mai multe cazuri marea majoritate a persoanelor cu dizabilități se confruntă cu mari dificultăți în ceea ce privește supraviețuirea, ca să nu mai vorbim de posibilitatea de a-și asigura o educație adecvată, sau posibilitatea angajării la un post de muncă bine plătit care să le asigure și o împlinire personală. Autoritățile publice au datoria morală de a asigura accesul egal a persoanelor cu dizabilități la sistemul medical, cel de reabilitare, educațional, precum și la posturi de muncă bine plătite și sigure, astfel încât să fie asigurată o incluziune socială echitabilă a acestei pături sociale.

La nivel mondial, la 13 decembrie 2006 a fost adoptată Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, tratat ratificat de către Republica Moldova prin Legea nr. 166 din 09 iulie 2010 [2]. Convenția stipulează ce măsuri trebuie să ia guvernele pentru protejarea şi promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Aceasta nu stabilește alte drepturi decât cele prevăzute de majoritatea tratatelor internaționale

privind drepturile omului, însă stabilește faptul că persoanele cu dizabilități pot beneficia, la fel ca toate celelalte persoane, de toate drepturile fundamentale ale omului. Conform art. 1 din Convenție, scopul tratatului este de a promova, proteja și de a asigura exercitarea deplină și egală de către toate persoanele cu dizabilități a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și de a promova respectarea demnității inerente a acestora.

Până la adoptarea Convenției, ONU a adoptat un șir de documente care vizau promovarea și protejarea persoanelor cu dizabilități, și anume:

1. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului (1948);
2. Pactul Internaţonal cu privire la Drepturile Civile şi Politice (1966);
3. Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Economice, Sociale şi Culturale (1966);
4. Declaraţia privind Drepturile Persoanelor cu Retard Mintal (1971);
5. Declaraţia privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi (1975);
6. Declaraţia privind drepturile persoanelor cu deficienţe de auz şi de vedere 1979);
7. Convenţia privind Drepturile Copilului (1989);
8. Regulile Standard privind Egalizarea Şanselor pentru Persoanele cu Dizabilităţi (1983) [3, p. 4].

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a reafirmat noua abordare a dizabilității, care este bazată pe modelul social. Astfel, dacă, potrivit abordărilor anterioare care se concentrau exclusiv pe maladiile persoanelor (modelul medical), dizabilitatea era considerată o boală (maladie), o stare patologică a unei persoane, care, de fapt, și constituia rădăcina tuturor problemelor cu care se confrunta persoana dată, atunci paradigma nouă afirmă că dizabilitatea este o situație care rezultă din interacțiunea unei persoane cu anumite deficiențe și cu bariere ce țin de atitudine sau de mediul înconjurător (modelul social). Anume acestea din urmă împiedică participarea deplină a persoanelor cu dizabilități la viața socială în condiții egale cu alți cetățeni [4, p. 7-8]. Abordarea nouă a dizabilității este în conformitate cu principiul

incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilității. Așadar, incluziunea socială presupune modificarea atitudinii societății, precum și a mediului existent la necesitățile persoanelor cu dizabilități, astfel încât acestea să poată beneficia pe deplin de drepturile existente, spre deosebire de integrare, care presupune doar acceptarea persoanelor cu dizabilități.

Unele din drepturile existente, necesare incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, în același timp percepute și ca mecanisme legale de asigurare a acestora, sunt următoarele:

a. **Interzicerea discriminării**. În acest sens, guvernanții trebuie să adopte legi și mecanisme care ar asigura egalitatea persoanelor cu dizabilități și ar pune capăt discriminării indirecte sau indirecte. Potrivit reglementărilor existente atât autoritățile publice, cât și orice persoană fizică sau juridică nu pot discrimina persoanele cu dizabilități. Discriminarea poate fi directă, când, spre exemplu, persoanele cu dizabilități li se refuză accesul la studii sau la o funcție din cauza dizabilității. De asemenea, există discriminare indirectă, când spre exemplu nu există căi de acces pentru o persoană utilizatoare de fotoliu rulant sau nu există un post de muncă acomodat rezonabil după necesitățile unei persoane cu dizabilități. Pentru a evita discriminarea indirectă, legile trebuie să asigure existența „adaptărilor rezonabile" pentru nevoile persoanelor cu dizabilități. De exemplu, un angajator trebuie să aibă în vedere nevoile angajaților cu probleme de vedere şi să le ofere o tastatură Braille sau un ecran de computer adaptat pentru a le permite să lucreze [5 p. 1].

b. **Asigurarea de drepturi egale prin lege**. Acest fapt presupune existența capacității juridice pentru toate persoanele, inclusiv pentru cele cu dizabilitate intelectuală sau mintală. Acest drept le conferă dreptul persoanelor cu dizabilități de a decide independent gestionarea propriilor situații, fără a fi afectate în ceea ce privește luarea unor decizii. Din anul 2017 a fost abrogată instituția lipsirii de capacitate de exercițiu, fiind introdusă instituția asistenței în luarea deciziilor.

c. **Accesul la justiție.** Guvernele trebuie să ia măsuri pentru eliminarea tuturor barierelor atât fizice, cât și de atitudine, astfel încât persoanele cu dizabilități să poată participa efectiv în procesul înfăpturii justiției, atât ca parte a unui proces, cât și în calitate de martor, expert, specialist, etc.

d. **Viaţa independentă.** Aceasta înseamnă că persoanele cu dizabilități ar trebui să aibă posibilitatea de a avea o locuinţă proprie, la fel ca orice persoană, şi acces egal la toate serviciile – de la transport, la informare şi comunicare, precum şi la facilităţi şi servicii publice, fără a întîmpina oarecare bariere.

e. **Dreptul la muncă şi încadrarea în muncă**. Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități se recunoaște în condiții de egalitate cu ceilalți, aceasta incluzând dreptul de a câștiga bani prin munca pe care persoana cu dizabilități o alege liber, în condiţiile în care piaţa forţei de muncă şi mediul de lucru sunt deschise şi accesibile persoanelor cu dizabilități.

f. **Educația.** Dreptul persoanelor cu dizabilități la educație impune necesitatea asigurării de către stat a unui sistem de învăţământ incluziv, la toate nivelele de instruire continuă. Este de obligația autorităților publice să asigure un mediu educațional incluziv, atât la nivel de accesibilitate fizică în instituțiile educaționale: grădinițe, școli, instituții profesionale și de învățământ superior, instituții extrașcolare. De asemenea, se cere adaptarea programelor de învățământ la necesitățile copiilor cu dizabilități, precum și asistența informațională sau de altă natură pentru a permite incluziunea educațională. În acest sens, vom face referire la situația copiilor cu deficiențe de auz, care sunt obligați să treacă obligatoriu la proba de bacalaureat limba străină, în timp ce această disciplină se predă în școlile pentru copii cu deficiențe de auz doar până în clasa a opta.

În concluzie, vom menționa că ține de obligația autorităților publice de a adopta un cadru normativ care să asigure incluziunea socială deplină a persoanelor cu dizabilități, astfel încât acestora să le fie respectată demnitatea personală și să fie percepute ca adevărați deținători de drepturi, capabili de a trăi independent în comunitate, de a avea un mediu accesibil, a avea acces la un sistem educațional incluziv și adaptat necesităților personale, de a concura pentru un post de muncă adaptat la necesitățile sale și bine plătit.

Referințe:

1. *Raport Mondial privind dizabilitatea, World Health Organisation.* București 2012. [Accesat 01.09.2020], Disponibil: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44575/9789730135978_rum.pdf;jsessionid=A8F625274884E14F3B8F1E839E0F5CB9?sequence=20

2. *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități* [Accesat 01.09.2020] Disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro
3. Drepturile persoanelor cu dizabilități. Oficiul Avocatului poporului. 2015 [Accesat 01.09.2020] Disponibil: http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/952_brosura-pliant_pers_cu_dizabilitati_tipar.pdf
4. *Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități Ghid pentru administrația publică locală*. Chișinău 2013. 72. p Accesat [01.09.2020] Disponibil: https://www.soros.md/files/publications/documents/Anexa%201%20Conventia%20ONU%20%20ghid%20pentru%20APL.pdf
5. *Principalele drepturi ale persoanelor cu dizabilități. Introducere.* European Union Agency for Fundamental Rights(FRA) Accesat [01/09/2020] Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1741disability_key%20rights_factsheet_RO.pdf